

Jan ŽUPANIČ, *Habsburská šlechta. Proměna elit podunajské monarchie v dlouhém 19. století*

Praha, Nakladatelství Pankrác 2023, 896 stran, ISBN 978-80-86781-44-0

Historika Jana Županiče problematika postavení šlechty zaujala již v době jeho magisterského studia, kdy publikoval články k nobilitacím obránců Prahy z roku 1648.¹ Výzkumu této sociální vrstvy v prostoru podunajské monarchie se poté věnoval také v dalších letech. Hlavní pole svého zájmu však posunul v čase a soustředil se na období 1804–1918, tedy na epochu tzv. Rakouského císařství (1804–1867) a následné dualistické monarchie Rakousko-Uherska (1867–1918). Výsledkem jeho systematické a precizní badatelské činnosti byla habilitační práce *Nová šlechta rakouského císařství*, kterou dokončil v roce 2006 a téhož roku vydal také knižně.² Mezi českými historiky se do té doby málokdo zabýval rakouskou novou šlechtou. Županičova obsáhlá monografie proto znamenala významný posun v domácím výzkumu utváření společenských elit podunajské monarchie v 19. a na počátku 20. století. Mohl tak vzniknout dojem, že autor zmíněnou knihou dané téma vyčerpal a že v budoucnu bude pro něj obtížné přijít s rozšiřujícími poznatky. Ani v následujících sedmácti letech však Županič na dané výzkumné téma nerezignoval. Opakovaně se k němu vracel, dohledával a zpracovával další archivní prameny, prohluboval a rozšiřoval svůj obzor. Výsledkem jeho erudovaného uchopení dané problematiky a badatelské píle je kniha *Habsburská šlechta*, nepřehlédnutelná již svou velikostí.

Objemný je nejen zevnějšek knihy, ale i soubor nových poznatků uvnitř, podmíněný velkým rozsahem využitých pramenů a šíří záběru. Od charakteristiky jevů spojených se vznikem a existencí nové šlechty se autor nyní více dostává k výzkumu toho, co se odehrávalo v průběhu nobilitačního procesu a v jeho „zákulisí“. Hlavním předmětem autorova výzkumného zájmu se stal proces nobilitace, od jeho administrativních parametrů až po postižení spektra okolností, které měly vliv na výsledné udělení či neudělení šlechtického titulu. Nobilitační procesy jsou zde ukázány v širších souvislostech, ve

1) K nobilitacím obránců Prahy 1648: Jan ŽUPANIČ, *Jan Jiří Kauffer ze Sturmwehru*, Heraldická ročenka, 1993, s. 47–50; Jan ŽUPANIČ, *České erbovní listiny vydané pro příslušníky studentské legie z roku 1648*, Heraldická ročenka, 1996, s. 64–69.

2) Jan ŽUPANIČ, *Nová šlechta Rakouského císařství*, Praha 2006.

kterých vystupují kompetenční sféry příslušných úřadů spolu s vlivovými poli samotného panovníka. Šlechtická politika totiž byla řízena rakouským císařem, který dle svého vlastního uvážení do nobilitačního procesu zasahoval. Panovníkova rozhodnutí nebyla určována zákony, ale vycházela ze stávajících precedentů. S touto skutečností koresponduje autorem zvolená metoda případových studií. Formy a vývoj nobilitačních procesů v „dlouhém 19. století“ nám přibližuje prostřednictvím konkrétních případů žadatelů o nobilitaci. S pomocí předložených žádostí a dalších materiálů jsou nám poodkrývány životní osudy jednotlivých žadatelů, včetně jejich profesních a rodinných poměrů. Zároveň nahlížíme, jakým způsobem bylo nakládáno s předloženými žádostmi, na základě čeho a s jakými argumenty byly návrhy nobilitací posuzovány, na kom a na čem závisel výsledek daného úředního procesu.

V úvodu knihy autor v obecné rovině načrtl základní problémové okruhy, které v dalších kapitolách podrobně rozpracovává. Přitom vychází ze svého zevrubného studia pramenů k mnoha jednotlivým případům žadatelů o šlechtický titul. Otázky vzniku, vývoje a hierarchizace rakouské šlechty na první a druhou společnost, kterým věnoval přibližně třetinu předchozí monografie, znovu neotevřel. Naproti tomu se vrací k řadě svých předešlých subtémat, aby je na základě svých nových výzkumů doplnil, upřesnil, rozšířil, případně korigoval. Uvedené se například týká možnosti nabývání šlechtictví v období 1804–1918 a kancelářské praxe spojené s procesem nobilitace (od předkládání návrhů, přes jejich posuzování až po rozhodování o udělení titulu). Znovu a důkladněji se zabývá genderovou a konfesní problematikou, respektive možnostmi žen a rolí odlišného (nekatolického) náboženského vyznání při udělení šlechtických titulů. V posledně jmenovaném tématu Županič navazuje také na svou monografii *Židovská šlechta*.³ V následujících kapitolách se opětovně zabýval zvláštnostmi v pojetí šlechty v uherských zemích a v Bosně a Hercegovině. V neposlední řadě také objasňuje možnosti udělení šlechtických titulů cizincům a případy panovníkova akceptování šlechtických titulů udělených obyvatelům monarchie zahraničními suverény. Součástí autorem sledované problematiky byly také okolnosti odejmutí šlechtického titulu a jeho zpětného získání potomky starých rodů. Zajímavou kapitolu představují též nobilitace, které udělil Karel I. Habsbursko-Lotrinský po své rezignaci na výkon panovnických pravomocí.

3) Jan ŽUPANIČ, *Židovská šlechta*, Praha 2012.

Za nejvýznamnější část knihy lze považovat pět ústředních kapitol, v nichž autor rozebírá specifika nobilitací podle příslušnosti žadatelů k určitým profesním a sociálním skupinám obyvatel habsburské monarchie (systematizované šlechtictví důstojníků a úředníků, nobilitace duchovenstva, také možnosti a zvláštnosti sociálního vzestupu podnikatelů, politiků, právníků, lékařů a dalších profesních skupin).

Pro vojenského historika může být obzvláště zajímavá kapitola věnovaná vojenskému šlechtictví. Autor ji nazval *Noblesse d'épée aneb systematizované šlechtictví*. Tato kapitola má četné oborové přesahy (faleristika, dějiny vojenství aj.) a je velmi rozsáhlá. Je proto pochopitelné, že se v ní mohou vyskytnout některé faktografické nesrovnalosti, na které si dovolím níže upozornit. Nejprve bych rád zmínil samotný název kapitoly. Ten vzbuzuje dojem, že je kladeno rovnítko mezi označením *Noblesse d'épée* a systematizovaným šlechtictvím v habsburské monarchii, což může být pro čtenáře poněkud zavádějící. Ve Francii totiž termín *noblesse d'épée* (šlechta meče) označoval staré rody, jejichž předkové obdrželi dědičné šlechtictví na základě vojenské služby,⁴ většinou již ve středověku. Naproti tomu se autor v dané kapitole zabývá příslušníky nové šlechty, nobilitovanými důstojníky, kteří šlechtictví získávali teprve od druhé poloviny 18. století. V samotné Francii byl pro nobilitované důstojníky používán termín *noblesse militaire*.⁵ Je ovšem také možné, že termín *noblesse d'épée*, původně francouzský, byl s novým významem použit habsburskou dvorskou kanceláří, přičemž autor zřejmě vycházel z tohoto zdroje.

Další připomínky se týkají několika věcných chyb a nepřesností v hodnotách rakouské armády. Například na straně 360 se píše: „[...] *případ hejtmana*

4) Přinejmenším tomu tak bylo v období „ancien régime“, kdy označení *noblesse d'épée* (šlechta meče) bylo používáno pro starou válečnickou šlechtu. Ta svůj dědičný status sice odvozovala od vojenské služby, ale v tomto případě šlo o dávné zásluhy ještě z doby středověku. *Noblesse d'épée* se považovala za nadřazenou vůči *noblesse de robe* (šlechtě talárů, úřednické šlechtě), jejíž počátky ve Francii sahají až do vrcholného středověku. *Noblesse de robe* se dělila do tří skupin podle významu zastávaných úřadů. Ti, kteří vykonávali nejvyšší úřady, získávali dědičné šlechtictví. Úředníci v další skupině dosáhli šlechtictví teprve ve třetí úřednické generaci. V poslední skupině byli úředníci pouze s nárokem na osobní šlechtictví. Srov. Joseph HÉDOUIN, *De l'Usurpation des titres nobiliaires (étude historique et juridique)*, Thèse pour le doctorat, Université de Paris. Faculté de droit, Paris 1900, s. 25–26.

5) *Noblesse militaire* má své počátky v ediktu Jindřicha III. (březen 1583) a zejména Jindřicha IV. (březen 1600), který umožnil získat dědičné šlechtictví těm, kdo se ve třetí generaci věnovali vojenskému povolání – srov. J. HÉDOUIN, *De l'Usurpation des titres nobiliaires (étude historique et juridique)*, s. 27.

husarského pluku č. 2 Johanna Hamaryho. Ten roku 1846 požádal o udělení vojenského šlechtictví [...].“ Zmíněného důstojníka lze však nalézt v armádním schematismu z roku 1846 pod jménem Johann Hamari a s hodností rytmistr 1. třídy (v husarském pluku č. 2).⁶ U husarských důstojníků se hodnost hejtmana nikdy nevyskytovala. Důstojníkovi jezdeckta s podobným statutem náleželo hodnostní označení rytmistr. Hejtman (setník) byla hodnost používaná u ostatních důstojníků pozemního vojska (pěchoty, dělostřelectva, trénu aj.). V případě jezdeckta se tato pěchotní hodnost vlivem tradice objevila pouze u dragounů, někdejší jízdní pěchoty. A to jen dočasně, než byla v roce 1769 zrušena a nahrazena hodností rytmistra 1. třídy.⁷

V tabulkách označených jako *Přehled důstojnických hodností bojových jednotek pozemního vojska* (s. 478) jsou sice hodnosti hejtmana a rytmistra již dány do správného kontextu,⁸ ale v textu došlo k jiné chybě. Hodnost „generál pěchoty“ je zde opakovaně přiřazena k obdobím, kdy se ve vojsku habsburské monarchie ještě nevyskytovala (před rokem 1850, 1850–1866, 1867–1868, 1869–1907).⁹ Tato hodnost (*General der Infanterie*, generál pěchoty) byla zavedena teprve v roce 1908, což mimo jiné zaznamenali také autoři plukovních dějin vydaných již v roce následujícím: „Nyní se generálové 3. hodnostní třídy, kteří vzešli z pěchoty, již nenazývají polními zbrojmistry, ale nově generály pěchoty, přičemž předchozí titul bude již udělován pouze těm, kteří vzešli z dělostřelectva nebo technických jednotek.“¹⁰

V rakousko-uherské armádě (předtím i v rakouské) se termínem *Oberofficiere* označovala skupina důstojníků s nižšími hodnostmi (hejtman, nadporučík, poručík). Používat pro tuto skupinu český překlad „vyšší důstojníci“, když máme na mysli hodnosti od hejtmana níže, je poněkud matoucí. Autor tak učinil v úvodních řádcích podkapitoly *Kdo má nárok na titul*

6) Erste Rittmeister Hamari, Joh. – *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes*, Wien 1846, s. 327. (V následujícím roce již není uveden v seznamu pluku ani na jiném místě ve schematismu.)

7) Srov. František MARTÍNEK, *Z historie dragounů*, Praha 1937, s. 44.

8) Na s. 478 je pod tabulkou také správná upřesňující poznámka č. 2: „Hejtman u pěšího a dělostřelectva, rytmistr u jízdy a trénu. Hejtman bývá v českých textech označován také jako setník (např. v oficiální instrukci k českému překladu rakousko-uherských hodností z r. 1919).“

9) Chyba zřejmě vznikla nesprávným přepisem z knihy *Der k. (u.) k. Offizier*, když došlo k nevhodnému sloučení údajů z Deákovy tabulky důstojnických hodností po roce 1908 („E.3“) se srovnávací tabulkou nižších důstojnických hodností („E.4“), která porovnává nižší důstojnické hodnosti v různých obdobích (před rokem 1850, 1850–1866, 1867–1868, 1869–1907, 1908–1918). Srov. István DEÁK, *Der k. (u.) k. Offizier*, Wien – Köln – Weimar 1991, s. 28.

10) Wilhelm BICHMANN – Friedrich KOZIAN, *Geschichte des k. u. k. Infanterieregiments Nr. 62*, 1909, s. 448.

(s. 344). Na jiném místě textu si však sám protiřečí, když hejtmana (setníka) k vyšším důstojníkům nepřirazuje: „V nadpoloviční většině šlo o generály, zbytek připadal na vyšší důstojníky. Jedinou výjimkou byl hejtman Mathias René de Gedart [...]“ (s. 380) Další hodnostní kategorii, *Stabsofficiere*, Županič doslovně překládá jako „štábní důstojníci“, ovšem tento český překlad postrádá rozlišení od důstojníků přidělených ke štábu. Rakouská němčina pro ně měla označení *Officiere des Stabes*. Tito však měli různé hodnosti (včetně hejtmana a rytmistra). V této souvislosti je vhodné vzít na vědomí, že pro hodnosti od majora po plukovníka se v češtině ujal označení „vyšší důstojníci“, zatímco pod označením „nižší důstojníci“ jsou myšleni kapitáni (někdejší setníci), poručíci a další subalterní důstojníci. Uvedeným způsobem běžně označují dvě základní kategorie důstojnických hodností také vojenští historici a badatelé.¹¹

Vojenský záslužný kříž nepochybně představoval nejčastější způsob viditelného ocenění zásluh důstojníků. Tomuto vyznamenání autor přisoudil nepřiměřenou exkluzivitu, když o Johannu von Latscherovi (1840–1935) napsal: „[...] k přelomu v jeho kariéře došlo v létě 1876, kdy byl jako rytmistr I. třídy přidělen k úřadu c. k. generálního inspektora jezdeckva. O pět let později byl vyznamenán Vojenským záslužným křížem, což bylo ocenění, jehož se (až do první světové války, která změnila mnohé), naprostá většina důstojníků nedočkala.“ (s. 388)

Z povahy věci bylo přirozené, že při udílení záslužných vyznamenání se na větší část důstojníků nikdy nedostalo. O naprosté většině opomenutých důstojníků lze hovořit v případě jakéhokoliv ze záslužných řádů. V případě Vojenského záslužného kříže jich však bylo vyznamenanych přece jenom více. Přibližně dvě třetiny důstojníků, na které se nikdy nedostalo, jsou sice většina, ovšem označení „naprostá většina“ zde úplně přiléhavé není. K tomu poznamenávám, že v období 1849–1914 byl Vojenský záslužný kříž udělován každoročně. Pokaždé byla takto oceněna poměrně početná skupina důstojníků, ve které dokonce převažovaly subalterní hodnosti. V mírovém roce se počet vyznamenanych blížil stovce, v době války jich bylo mnohonásobně více, například v roce 1866 okolo sedmi stovek mužů. Seznamy důstojníků, kteří

11) Např. Lubomír UHLÍŘ – Karel SÁČEK, *Hodnosti rakouské armády za koaličních válek*, 7. 4. 2013 [online], [citováno dne: 31. 10. 2024]. Dostupné z: <https://www.primaplana.cz/news/hodnosti-rakouske-armady-za-koalicnich-valek/>.

v určitém roce obdrželi Vojenský záslužný kříž, byly publikovány zejména v armádních schematismech¹² vydávaných knižně.¹³

Základní představu o četnosti jednotlivých záslužných řádů a vyznamenání lze také získat z přehledů vyznamenaných důstojníků, které se nacházejí v tehdejších knižních vydáních plukovních dějin. Například v příloze dějin dragounského pluku č. 2, publikovaných v roce 1895,¹⁴ jsou zpracovány základní personálie k 358 důstojníkům za období 1860–1894. V příslušném období (1860–1894) bylo důstojníkům vyskytujícím se v tomto pluku uděleno šestnáct Vojenských záslužných křížů (z toho sedm s válečnou dekorací), tři rytířské kříže Řádu železné koruny (III. třída, z toho dva s válečnou dekorací), jeden Řád železné koruny II. třídy a jeden rytířský kříž Leopoldova řádu.¹⁵

Obdobný přehled důstojníků se také nalézá v dějinách dragounského pluku č. 6 z roku 1906.¹⁶ V daném případě se jedná o 274 důstojníků pluku z období 1867–1906. Ze sledovaného vzorku 274 důstojníků, jejichž společným jmenovatelem byla dočasná příslušnost k pluku v průběhu oněch 39 let (1867–1906), bylo vyznamenáno 22 jedinců: 18 důstojníků obdrželo Vojenský záslužný kříž (z toho sedm s válečnou dekorací), jednomu byl udělen rytířský kříž Řádu železné koruny (III. třída) a tři obdrželi rytířský kříž Řádu železné koruny (III. třída, z toho jeden s válečnou dekorací).¹⁷

12) Např. viz *Kais. Königl. Militär-Schematismus für 1882*, Wien 1881. Zde jsou po jednotlivých letech uvedeny seznamy všech důstojníků, kteří v určitém roce obdrželi Vojenský záslužný kříž, počínaje rokem vzniku vyznamenání (1849) a konče rokem 1881, kdy byl daný schematismus naposledy aktualizován. Seznam více než sedmi set vyznamenaných v roce 1866 nalezneme na s. 40–47.

13) V armádních schematismech lze dohledat nejen přehledy udělených řádů a vyznamenání, ale i další základní údaje k jednotlivým důstojníkům (služební zařazení, hodnost, případně i šlechtický titul). Tyto personální přehledy důstojníků byly vydávány téměř každý rok a vycházely postupně pod těmito názvy: *Militär-Almanach 2*. (1791–1814), *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes* (1815–1861), *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes für...* (Wien, 1862–1868), *Kais. Königl. Militär-Schematismus* (1869–1888), *Schematismus für das k. u. k. Heer und für die k. u. k. Kriegs-Marine 1890* (1889–1914).

14) *Geschichte des k. und k. Dragoner-Regiments Graf Paar Nr. 2: von seiner Errichtung bis zur Gegenwart, 1672–1891*, im Selbstverlage des Regiments, Olmütz 1895.

15) Srov. *Geschichte des k. und k. Dragoner-Regiments Graf Paar Nr. 2*, Olmütz 1895, příloha, s. 95–131.

16) Alfons Freiherr von VREDE, *Geschichte des k. u. k. mährischen Dragoner-Regimentes Albrecht Prinz von Preussen Regent des Herzogtumes Braunschwig* No. 6, Brünn 1906.

17) Alfons von VREDE, *Geschichte des k. u. k. mährischen Dragoner-Regimentes* No. 6, Brünn 1906, s. 888–921.

Dějiny dragounského pluku č. 8 z roku 1889¹⁸ uvádějí za období 1758–1866 pouhých sedmnáct důstojníků vyznamenaných za válečné hrdinství, z toho deset ocenění pocházelo z prusko-rakouské války roku 1866, kde 3. července pluk vynikl v jezdecké bitvě u Střezetice. Za svou iniciativu a statečnost při protiofenzivě záložního jezdeckta obdržel plukovník rytířský kříž Leopoldova řádu s válečnou dekorací, dva majoři Řád železné koruny III. třídy s válečnou dekorací. Podplukovník musel vzít za vděk Vojenským záslužným křížem s válečnou dekorací, stejně jako sedm nižších důstojníků.¹⁹

Z výše uvedeného je zřejmé, že záslužné řády byly ve vojsku udíleny velmi střídmo, dokonce i v době války (pomineme-li pozdější specifickou situaci v letech 1914–1918). Do uvedeného kontextu nezapadá autorův komentář k případu polního podmaršála Julia Christianvíce (1833–1907): „Vzhledem k skutečně vysoké pozici by bylo možné očekávat při odchodu výslužby odpovídající vyznamenání – komandérský kříž Leopoldova řádu, Řád železné koruny II. třídy, minimálně však rytířský kříž Leopoldova řádu [...]“ (s. 376) K takovému odvážnému tvrzení však autor nepředložil relevantní doklady. Dotyčný nepocházel z aristokratické rodiny, neměl urozený původ ani válečné zásluhy mimořádného významu. Je sporné, zda samotnou jeho hodnost, odpovídající pozici divizního velitele, může autor považovat za dostatečně důležité kritérium pro udělení exkluzivní II. třídy záslužného řádu, respektive neméně exkluzivního komandérského stupně.

V tabulce *Hierarchie řádů monarchie v období 1848–1884* (s. 399) autor předpokládá možnost udělení záslužného řádu také u těch hodnostních tříd, které neposkytovaly přiměřený společenský status. S výjimkou Řádu Marie Terezie nebylo obvyklé, aby byl subalterní důstojník oceněn jakýmkoliv jiným domácím záslužným řádem. Ojedinelé případy, kdy nadporučík (X. hodnostní třída) obdržel Řád železné koruny III. třídy, byly výjimky, které z dobové konvence spíše vybočovaly, než by ji dokládaly. Tak tomu bylo přinejmenším do konce šedesátých let 19. století. V případě důstojníků jezdeckta, vyznamenaných během válečné kampaně roku 1866, tomu nebylo jinak. S tím koresponduje například mnou sledovaná situace v jezdeckých

18) Eduard Freih. von TAMASCHEK, *Geschichte des K. K. dragoner-regiments No. 8: generallieutenant und feldmarschall Raimund graf von Montecuccoli, von dessen errichtung 1617 bis zum jahre 1888. Nach feld-acten und sonstigen original-quellen des K. K. Kriegs-archives*, Wien 1889.
19) Srov. tamtéž, s. 769–770.

plucích. Důstojníci, kteří se něčím zaskvěli ve válečné kampani roku 1866, byli nejčastěji dekorováni Vojenským záslužným křížem. Záslužný řád obvykle připadl jen na velitele pluku, případně ještě na podplukovníka nebo majora (VI. až VIII. hodnostní třída). U důstojníků nižších hodností jsem zaznamenal výskyt Řádu železné koruny III. třídy teprve od hodnosti rytmistra (IX. hodnostní třída), a to jen velmi sporadicky. Přitom rytířský kříž Leopoldova řádu jsem shledal teprve od hodnosti plukovníka (VI. hodnostní třída), přičemž takto ocenění plukovníci měli buď mimořádné bojové zásluhy, nebo aristokratický původ, případně obojí.²⁰

Důležitou součástí knihy jsou vyobrazení erbů, zejména ve zdařilých kresbách Michala Fialy. Text knihy je také obohacen množstvím reprodukcí dobových fotografií a grafik. Při této příležitosti upřesňuji, že Franz Dahlen von Orlaburg byl na litografické podobizně vyobrazen později, než je v knize předpokládáno (v komentáři pod litografií na s. 381). Tedy ne v roce 1840, ale přibližně o deset let později. Jeho slavnostní generálskou uniformu zdobí mezi jinými vyznamenáními také Vojenský záslužný kříž, který byl založen teprve 22. října 1849.²¹ Nedlouho předtím, v roce 1848, byl u některých důstojníků dosavadní kord nahrazen šavlí,²² kterou má po

20) Rytířským křížem Leopoldovým řádu s válečnou dekorací byl například vyznamenán plukovník James rytíř Baertling, který se na čele 8. kyrysnického pluku vyznamenal 3. července 1866 v jezdecké bitvě u Střezetec. Stejnou řádovou dekorací byl také oceněn plukovník Ludwig kníže zu Windisch-Graetz za úspěšný útok svého 2. dragounského pluku dne 27. června 1866 u Trutnova. Přitom oba jmenovaní by možná obdrželi jen Řád železné koruny III. třídy s válečnou dekorací – nebýt toho, že byli tímto nižším řádovým oceněním již dříve vyznamenáni za předchozí válečné zásluhy. Řádem železné koruny III. třídy s válečnou dekorací byl vyznamenán například plukovník Nicolaus hrabě Pejacsevich von Veröcze, který v bitvě u Jičina 29. června 1886 osobním příkladem statečně vedl svůj 9. husarský pluk a v důsledku vážného zranění zde přišel o ruku. Plukovník Pejacsevich přitom pocházel ze starobylé aristokratické rodiny, od roku 1857 byl c. k. komořím a v období 1857–1861 křídelním pobočníkem císaře Františka Josefa. Přestože šlo nepochybně o císařova prominenta, obdržel Řád sv. Štěpána až později (1874), když už byl generálním inspektorem jezdeckva. Poté byl velitelem 4. armádního sboru v Budapešti (1886–1890) a od roku 1887 rytířem Řádu zlatého rouna.

21) Vojenský záslužný kříž se nachází na jeho hrudi, zavěšen na trojúhelníkové stuze, v sousedství Řádu svatých Mořice a Lazara a Armádního kříže 1813/1814, zavěšených rovněž na stuhách složených do trojúhelníku.

22) Dotyčný je vyobrazen s důstojnickou šavlí vzor 1837, která byla původně určena pouze pro důstojníky granátníků, myslivců a uherské pěchoty. Od roku 1848 byla předepsána také pro generály a důstojníky pěchoty: „*Místo důstojnických kordů nastoupily šavle poněkud zakřivenější než nynější...*“, psal ve své vzpomínce na rok 1848 Emanuel svobodný pán Salomon z Friedbergu, mezi vlastenci též zvaný Mírohorský. Viz: Emanuel SALOMON z FRIEDBERGU

svém boku také vyobrazený polní podmaršál. Litografie tedy vznikla nejdříve v roce 1849 a nejpozději v roce 1851, neboť v tomto roce Franz Dahlen svobodný pán von Orlaburg obdržel hodnost polního zbrojmistra a na límci mu přibyla další hvězdička.²³

Závěrem je namístě zdůraznit, že autorova rozsáhlá monografie představuje zdařilý výsledek zevrubného studia archivních pramenů a jejich fundované analýzy, především nobilitačních složek vídeňského šlechtického archivu. Pozoruhodná je také šíře záběru a množství oborových přesahů, díky nimž kniha nabízí čtenářům nejen odborný vhled, ale i živý obraz doby, kdy společenská prestiž hrála zásadní roli.

Ačkoliv autor vycházel z materiálů převážně úřední a právní povahy, jeho práce umožňuje nahlédnout i do životních osudů konkrétních jedinců usilujících o nobilitaci. Tyto příběhy odrážejí atmosféru doby, kdy řada lidí obětovala značné prostředky a úsilí pro dosažení šlechtického titulu, a to i navzdory tomu, že šlechta postupně ztrácela své privilegované postavení. Obzvláště v období panování císaře Františka Josefa I. zájem o šlechtické tituly dosáhl vrcholu a stal se výrazem snahy o společenské uznání, nikoliv již jen prostředkem k získání faktických výhod.

Výše uvedené kritické detaily nijak neumenšují celkový význam knihy, která bezesporu představuje důležitý příspěvek ke studiu šlechty v habsburské monarchii. Autorovi náleží uznání za jeho pečlivou práci, šíří znalostí a schopnost nabídnout čtenářům nové podněty k zamyšlení.

Mgr. Jaroslav Krátký, Ph.D. et Ph.D.

Gymnázium Jaroslava Heyrovského
kratky.jaroslav@gymjh.cz

DOI: 10.14712/30298393.2025.17

(MÍROHORSKÝ), *Pohnuté doby v pěším pluku č. 28*, in: Památník k oslavě padesátiletého panování Františka Josefa I. jakož dvěstěletého trvání pražského 28. pěšího pluku Humberta I., krále italského, Praha 1898, nestr.

23) Srov. *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes*, Wien, 1851, s. 69.